

Dr. Roger Janssen o.s.c.

DE KRUISHEREN IN CONGO

De missie van de Kruisheren
in West-Uélé, 1920-1953

St. Agatha-Cuijk
2017

INHOUDSOPGAVE

WOORD VOORAF.....	5
INHOUDSOPGAVE.....	9
DE BEGINJAREN, 1920-1929.....	13
Inleiding.....	15
Missionarissen in Belgisch-Congo.....	19
De Norbertijnen van Tongerlo en het missiegebied Uélé, 1898 -.....	25
De toewijzing aan de Kruisheren van een deel van West-Uélé, 1920	29
De uitnodiging om te participeren in de overzeese missionering.....	30
Teleurstelling in de Nederlandse kloosters van de orde.....	31
Toekenning van een missiegebied.....	36
Mathieu Konings overste van de kruisherenmissie, 1921-1929	40
Culturele beïnvloeding	45
Gespannen verhoudingen tussen de eerste kruisheren-missionarissen.....	50
Spanningen tussen Konings en Derikx.....	51
Initiatieven met het oog op onderwijs en ziekenzorg	55
De eigen apostolische prefectuur	57
Bijlage 1: De toestand in Bondo in het jaar 1925	61
Bijlage 2: Onze missiepost te Basi Sint Odilia.....	64
Bijlage 3: Ons hutje	66
Bijlage 4: Een begrafenis	67
Bijlage 5: Moyongo	68
DE JAREN VAN CONSOLIDATIE, 1930-1953	69
Monseigneur Fredericus Maria Blessing, overste van de kruisherenmissie, 1930-1962.....	71
Jeugdijaren en intrede in de Orde van het Heilig Kruis.....	71
Missionaris in Belgisch-Congo.....	71
Apostolisch prefect	72
Generale visitatie in 1930-1931.....	73
Het kleinseminarie van het Heilig Kruis in Bondo.....	76
De Congregatie van de Broeders van het Heilig Kruis	79

Een congregatie van inlandse zusters.....	83
Apostolisch vicaris.....	84
Een reguliere overste naast de apostolische vicaris.....	88
Missiestatuten.....	101
Een secretaris voor de apostolische vicaris.....	102
Afscheid van de missie.....	104
De missieposten van de Kruisheren in de jaren dertig, veertig en vijftig: geografische kenmerken en culturele beïnvloeding.....	106
Geografische kenmerken.....	106
Culturele belangstelling.....	116
Het leven in de missie in de jaren 1930-1945.....	117
Hulp van de zusters en broeders.....	117
De missieposten, 1930-1945.....	125
Te weinig kruisheren-missionarissen.....	133
De Tweede Wereldoorlog.....	135
De eerste inlandse priesters.....	136
Het leven in de missie in de jaren 1946-1953.....	139
Een tekort aan kruisheren-missionarissen.....	139
Missionering en onderwijs: de situatie in 1948.....	141
Hulp van de zusters van Berlaar en van de zusters Ursulinen.....	142
Toename van het aantal kruisheren-missionarissen.....	144
Bijlage 1: Klop 's nachts niet aan de hut van een zwarte!.....	146
Bijlage 2: De clan als grondslag van het sociale leven van de Azande.....	148
Bijlage 3: Voor weken het bos in.....	150
Bijlage 4: Transportmiddelen in de missiegebieden.....	153
Bijlage 5: De Congregatie van d Broeders van het Heilig Kruis.....	155
Bijlage 6: Herineringen van broeder Linus van Dijk over de bouwwerken in Congo, 1936-1979.....	157
BIBLIOGRAFIE.....	166
DE KRUISHEREN-MISSIONARISSEN IN CONGO 1920-1953	
BIOGRAFIEËN.....	179
Rutten, Petrus Maria.....	180
Andriessen, Petrus Wilhelmus.....	182
Beckers, Josephus Albertus.....	184
Beijers, Theodorus Petrus.....	186
Braeken, Petrus Albertus.....	187
Branje, Josephus.....	188

Brouwer, Arie.....	189
Carremans, Polydore Alphonsus Ludovicus	190
Carremans, Robertus Leopold Gerard.....	192
Claessens, Jozef	194
Clerckx, René Ludo.....	195
Cloosterman, Franciscus Joannes	196
Convents, Maria Joseph Stanislas.....	197
Cuyppers, Hubert.....	199
Deckers, Matthias Petrus	200
Dekker, Jacobus Theodorus	201
Dijkman, Bernardus Michaël.....	202
Dijkmans, Josephus Joannes Maria	204
Godefrooy, Marinus Franciscus	206
Gorissen, Jan Albert Servaas	208
Hacken, Theodorus Wilhelmus.....	211
Hoogmartens, Joannes	212
Hulskamp, Franciscus Johannes.....	213
Ignoul, Leonardus Hubertus.....	216
Jansen, Gerard	217
Kester, Gerard Cornelis.....	218
Kijzers, Martinus Henricus.....	220
Kraan, Wilhelmus Willibrordus	222
Kraewinkels, Godfried	224
Kropmans, Johannes Maria	225
Kruitwagen, Paul Dominique Joseph	226
Kuyppers, Alphonsus Joannes	227
Linmans, Robertus Antonius	228
Luisterberg, Petrus Marinus.....	230
Mensink, Egbertus Theodorus.....	231
Mooij, Petrus.....	232
Moris, Martinus Albertus	233
Reymen, Josephus.....	234
Rijnja, Joannes	235
Rooyakkers, Leonardus Martinus	237
Scheerder, Gerard.....	238
Schoenmakers, Lambert Marinus.....	240
Schollen, Felix Joannes	241
School, Martinus Anna Maria	243
Silkens, Petrus Hubertus.....	244

Steinmetz, Theodorus Joannes.....	245
Swiers, Gerardus Antonius.....	246
Theunissen, Jozef.....	247
Tieken, Wilhelmus Franciscus Josephus.....	249
Timmers, Leonardus Gerardus.....	250
Truyen, Ludovicus.....	252
Uten, Franciscus Maria Julius.....	253
van Boxtel, Henricus.....	254
van de Burgt, Joannes.....	256
van de Kerkhof, Henricus.....	257
van den Boom, Hendrik.....	258
van den Elsen, Adriaan.....	259
van den Heuvel, Cornelis Joannes Petrus.....	260
Van de Kraanmeer, Henricus.....	261
van der Span, Lambertus.....	262
van Dijk, Antonius.....	263
van Dijk, Martinus Josephus.....	264
van Heugten, Jan Mathijs Ludovicus.....	265
van Kersten, Wilhelmus Hendrikus.....	267
van Musch, Michel.....	269
van Toor, Egidius Adrianus.....	270
van Tricht, Jules.....	271
van Wagenberg, Johannes Henricus Theodorus.....	273
van Wetten, Willem Frans.....	275
Verberk, Hendrik.....	277
Verkuylen, Petrus.....	278
Vermazeren, Petrus Joannes.....	279
Versteeghen, Albertus.....	280
Vervoort, Arnoldus.....	281
Vissers, Joannes Josephus Maria.....	282
Vissers, Wilhelmus.....	283
Wagemans, Josephus Petrus.....	285
Waldram, Frans.....	286
Waldram, Philippe Pierre.....	288
Wassenberg, Albertus Henricus.....	289
Wouters, Jozef.....	290

INDEX VAN PERSOONSNAMEN.....	291
-------------------------------------	------------

WOORD VOORAF

De Congolese volkeren bezaten tot in het begin van de twintigste eeuw een orale traditie (zonder schrift). Het verleden werd bewaard, in stand gehouden en uitgedragen aan de hand van verhalen, gezangen en dansen met trommel, xylofoon en gitaar. Zij aanvaardden een opperwezen met daaronder vele geesten als tussenkrachten. Sociale interacties gebeurden in clanverband. De economische activiteit bleef beperkt tot landbouw, jacht, visvangst, hout- en ijzerbewerking en natuurlijk ook huttenbouw. De tijdsdimensie 'toekomst' ('vooruitzien') genoot weinig aandacht.

De kolonisatie en de missionering brachten vele inlanders in contact met de Europese industriële wereld en met de christelijke beschaving. De confrontatie van de eigenlandse met de Europese cultuur leidde tot spanningen. De Afrikaanse samenleving was immers geheel anders geconcipieerd dan de Europese. Veranderingen in de sociale stratificatie en de miskennis door de Europeanen van de aloude inlandse gewoonten enerzijds en de toenemende materiële welvaart annex fascinatie van de Europese rijkdommen bij een aantal inlanders anderzijds leidden na meer dan een halve eeuw kolonisatie tot een overhaaste drang naar zelfbestuur. De roes van een verkeerd begrepen autonomie in de jaren 1960 loodste de Congolese bevolking een era binnen van tribaal geweld en miskennis van alles wat haar lief was aan oud en nieuw.

Het bisdom Bondo ontsnapte niet aan de vernietigende kracht van haat en geweld. Gelegen op vijf graden boven de Evenaar bestond het half uit oerwoud en half uit savanne. De oppervlakte bedroeg 75.000 km². Er leefden hoofdzakelijk Azanden. Grond was er in overvloed. De vruchtbaarheid varieerde van streek tot streek. Het droog seizoen was kort en duurde amper twee maanden.

De missionarissen ondervonden een zekere mate van welwillendheid vanwege de autochtone bevolking. De mensen waren dankbaar voor de inzet van de zendelingen in onderwijs en gezondheidszorg. Meer weerstand ondervonden de paters, broeders en zusters in het bestrijden van de voorvaderlijke gebruiken en de animistische belevingen. Na de onafhankelijkheid wilden de lokale gemeenschappen dat de Europese zendelingen bleven of terugkwamen. Het gevaar kwam van buitenaf, van rebellerende soldaten en van plunderende jongeren die in hun haat tegen alles wat niet Congolees was niet alleen de blanken viseerden, maar ook de lokale gemeen-

schappen die tot op zekere hoogte bereid waren om de Europese beschaving te assimileren. Een lange periode van instabiliteit brak aan.

Onderhavige studie behandelt een periode uit de geschiedenis van de Orde van het Heilig Kruis die behoort tot het onverwerkte verleden. Het is te vroeg om nu al te streven naar een uitgebreide analyse van honderd jaar missiegeschiedenis in Congo. Wat gebeurd is, vergt vermoedelijk nog een lange tijd van verwerken, vergeven en herstelgericht werken door alle betrokken partijen. Te veel gebeurtenissen werpen hun schaduwen nog vooruit. We kunnen en mogen er nu niet over schrijven. Te zeer wordt het verleden anders gekleurd wanneer het bekeken wordt door een Afrikaanse of door een Europese bril. Slechts weinige missionarissen slaagden er immers in om de manier van denken en de wirwar van menselijke verhoudingen van de inlanders aan te voelen en te begrijpen. Omgekeerd waren de Europese vooruitziendheid, efficiëntie en hantering van de tijd voor de inlanders niet te vatten.

Een en ander heeft tot gevolg dat wij de geschiedenis van de kruishermissie in het bisdom Bondo niet indringend willen en kunnen behandelen. Toch willen wij aan deze geschiedenis niet voorbijgaan, nu Congo haast zestig jaar onafhankelijk is en de orde bijna honderd jaar aanwezig is in dit land. De kruisherer kunnen terugblikken op een lange periode van mateloze inzet in dienst van de Kerk en van de inlanders. De confraters in de Kivu hebben vanaf hun oorsprong omstreeks 1985 gekozen voor de titel *Martyrs de Bondo* en daarmee hun geschiedenis gekoppeld aan die van hun geloofsgenoten in de Oost-provincie.

Voor het uitschrijven van de geschiedenis van de Kruisherer in Afrika hebben we gekozen voor een mix van bronnen van orale geschiedenis en autobiografische geschriften. Als bindmiddel hebben we geopteerd voor rapporten van kapittels, visitaties, reisverslagen, allerhande analyses en dies meer. We hebben vele archivalia niet verkend of verwerkt wegens te vroeg of te delicaat. Bovendien gingen behoorlijk wat bronnen verloren, zodat een exhaustieve en comparatieve benadering van de missiegeschiedenis wellicht onmogelijk zal worden. Graag presenteren we dit werk als een synopsis. Later, als de tijd daartoe rijp is, kan nader onderzocht worden welke vorm van synergisme het kruishererleven in Congo heeft geopenbaard en tot welke vormen van symbiose het samenleven van de inlanders en de buitenlanders heeft geleid.

De geïnteresseerde lezer mag dit boek zien als het eerste deel in een reeks van vier over de missionaire activiteiten van de Kruisherer in Congo. Het tweede deel zal de periode 1953-1969 beslaan. Het derde deel behandelt het einde van de missie in

Bondo (1970-1993), de missiekringen (1920-1993) en de missieprocuratoren (1920-1993). Het vierde deel focust op de aanwezigheid van de Kruisheren in het bisdom Beni-Butembo (1993-), op de missiekringen (1994-2018) en op de missieprocuratoren (1994-2018) binnen de context van de toenemende verzelfstandiging van de Kerk in Afrika. Elk van de vier delen verschijnt eerst in het Frans en daarna ook in het Nederlands.

Onze dankbaarheid gaat uit naar de Europese Provincie van de Kruisheren, in het bijzonder naar prior-provinciaal Peter Snijkers, die de stuwende kracht is achter de herwerking en uitbreiding van het in 2010 gepubliceerde boek *Met wortels tot in het water. De Kruisheren-missie in West-Uélé 1920-1993* (St. Agatha-Cuijk, 2010, 283 p.). Met deze studie willen we tenslotte eer betuigen aan alle missionarissen die in de kruisherenmissie in Uélé hebben gewerkt en tevens onze waardering uitspreken voor de gelovige aanwezigheid van alle kruisheren in het huidige Congo.